

TILBURG

Jaargang 1, nr. 1
juli 1983

Tijdschrift voor geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt vier maal per jaar

Uitgave

Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgoed
K.v.K. S 096029

Redactie

Ronald Peeters
Rob van Putten
Ton Wagemakers

Stukken voor de redactie te zenden
aan redactie-secretariaat
Montfortanenlaan 96,
5042 CX Tilburg.

Abonnementen

Jaarabonnement f 32,50
(voor 1983: f 16,25).
Losse nummers f 8,75
Abonneren door overmaking
van f 16,25 op de rekening van
de Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurgoed,
Hoflaan 30, 5044 HS Tilburg
AMRO-bank rek.nr. 42.81.63.343,
gironummer bank 1091055
onder vermelding van
"abonnement 1983".

Omslagfoto:

Textiel fabriek H. Eras en Zonen
1885.

Druk: H. Gianotten b.v. Tilburg

Ten geleide

Het eerste nummer van "Tilburg" dat thans voor u ligt, is een uitgave van de "Stichting tot Behoud van Tilburgse Cultuurgoed".

De "Stichting tot Behoud van Tilburgs Cultuurgoed" werd in het Monumentenjaar 1975 opgericht door de Tilburgse sociaal-historicus dr. F.J.M. van Puijenbroek. Directe aanleiding tot oprichting van de Stichting waren de sloop van de textiel fabriek 'Pieter van Dooren' aan de Hilvarenbeekseweg en het oude hoofdkantoor op de hoek Willem II straat-Telegraafstraat.

Doelstelling van de Stichting, zoals omschreven in artikel 2 van de statuten, is: "De instandhouding van het voor Tilburg en zijn bevolking kenmerkende cultuurgoed in brede zin".

Ten tijde van de oprichting van de Stichting lag het accent daarbij op de monumentenzorg, en er is door de Stichting dan ook pionierswerk verricht op dit gebied. Immers, de gemeente Tilburg voerde toen nog geen monumentenbeleid. Eerst in 1976 is de Tilburgse Monumentencommissie opgericht, bij de oprichting waarvan onze Stichting ook nauw betrokken is geweest.

Het bestuur van de "Stichting tot Behoud van Tilburgs Cultuurgoed" hoopt met de uitgave van dit nieuwe tijdschrift tegemoet te komen aan de wensen van al diegenen, die de gemeente Tilburg en haar historie een warm hart toedragen.

De Redactie

Inhoud

Monumentenzorg, een luxe? drs. A. Plevoets	4
Tilburgse stadssleutels Paul van de Sande	7
"Gemeenzaamheid en toch begrepen onderdanigheid" Tilburgse textieltekens (I) Ton Wagemakers	12
De organisatie van de leerbewerkers in de negentiende eeuw: het gilde St. Crispinus en Crispinianus 1834-1912 Henk van Doremalen	14
Zeldzame boekjes over Tilburg uit de 18e eeuw Ronald Peeters	20
Tilburg en monument Kees van der Velden	22
Tilburg kort	23

Zeldzame boekjes over Tilburg uit de 18e eeuw

door Ronald Peeters

Ruim 200 jaar geleden verschenen er al boekjes over Tilburg. De oplage was zeer klein. Het waren in feite ambtelijke stukken die voor een klein publiek bestemd waren. Toch zijn er na al die jaren nog enkele exemplaren bewaard gebleven. Antiquarisch kom je ze zelden tegen.

Reglement voor de huishoudinge en finantie

Op 8 mei 1732 wordt door de "Edele Mog(ende) Heeren Raaden van Staate der Vereenigde Nederlanden" een resolutie (besluit van een bestuursorgaan) uitgevaardigd, waarbij het "Reglement voor de Huishoudinge en Finantie van de

Heerlykheden Tilborg en Goirle" wordt vastgesteld. Er was reeds in 1688 sprake van de invoering van een dergelijk reglement. Dat het uiteindelijke reglement niet zonder moeilijkheden tot stand is gekomen, wordt door C.J. Weijters in het jaarboek "De Lindeboom" uitvoerig beschreven.¹⁾

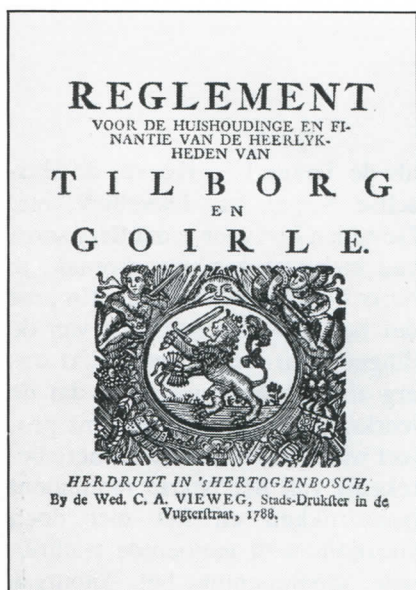
Het reglement werd gedrukt te 's-

Gravenhage door Paulus Scheltus "ordinaris Drukker van de Edele Mog. Heeren Raaden van State der Vereenigde Nederlanden".²⁾

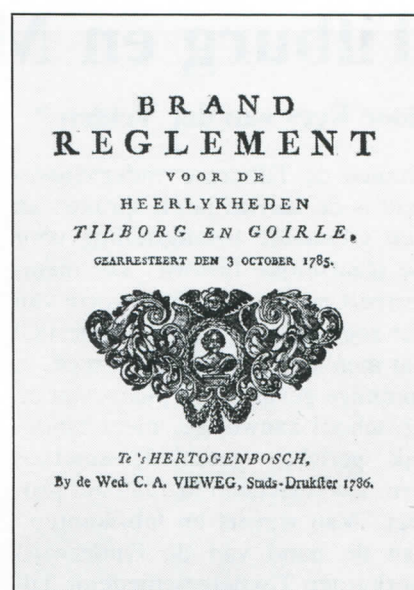
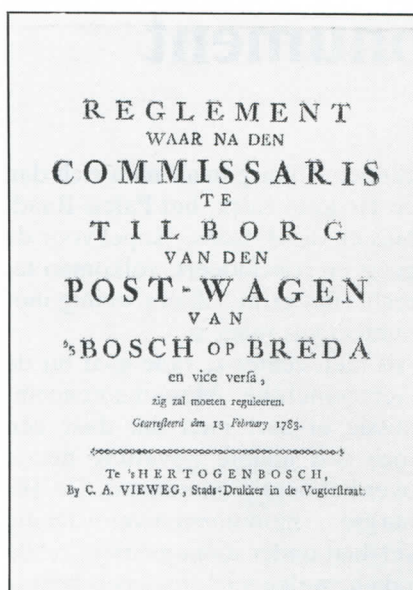
Zes en vijftig jaar later, in 1788, wordt dit reglement herdrukt, en wel te 's-Hertogenbosch bij de Wed. C.A. Vieweg "Stads-Drukker in de Vugterstraat".³⁾

In de dorpsrekening van Tilburg en Goirle over het jaar 1788 vinden we een uitgaafpost ten gunste van de weduwe C.A. Vieweg. Tilburg en Goirle vormden toen een zogenaamde heerlijkheid. Tilburg

(coll. R. Peeters, links en midden)

(coll. Gem. Archiefdienst Tilburg)

moest 5/6 deel, en Goirle 1/6 deel betalen van alle ingediende rekeningen. In dit geval van 81 gulden en 15 stuivers, voor "het Drukken en innaijen van Hondert en vijftig Reglementen voor de Huijshouding en Finantie van de Heerlijkheid Tilborg en Goirle en wegens geleverde Prothocolle ten dienste der voors. gemeente".⁴⁾

Schutreglement en reglement voor de commissaris van de postwagen

Dat Tilburg nog meer zaken deed met C.A. Vieweg en later zijn weduwe, blijkt uit de dorpsrekeningen van 1781, 1783 en 1786. In 1781 lezen we in de dorpsrekening dat C.A. Vieweg 30 gulden ontvangt "Voor het drukken en Leveren van een Riem Mediaan schrijfpapier waar op is geprent het schut Reglement van Tilborg en Goirle". Van dit Schutreglement (gedrukt op één vel papier) bezit de Gemeentelijke Archiefdienst Tilburg een aantal exemplaren.⁵⁾

In 1783 werden door C.A. Vieweg 200 exemplaren gedrukt van het "Reglement waar na den commissaris te Tilborg van den Post-Wagen van 's Bosch op Breda en vise versa, sig zal moeten reguleeren", waarvoor hij 15 gulden en 13 stuivers ontving.⁶⁾

Brandreglement

Aan de weduwe C.A. Vieweg wordt in 1786 een betaling gedaan

voor het "drukken en innaijen van 500 Exemplaren van het Brandreglement voor deeze Heerlijkheid".⁷⁾ De Archiefdienst bezit een geschreven en een gedrukt exemplaar. Volgens het opschrift op het titelblad werd dit reglement vastgesteld op 3 oktober 1785.

Vieweg ook drukker te Tilburg

Christian August Vieweg, een Duitse immigrant die in het begin van de 18e eeuw vanuit Halle a/d Saale naar Nederland kwam, was een protestantse drukker en boekhandelaar te 's-Hertogenbosch. Na zijn overlijden werd zijn bedrijf voortgezet door zijn weduwe. Zijn zoon Johan Carel Vieweg (1770-1813) vestigde zich in 1794 als drukker in de Heuvelstraat te Tilburg. Hij drukte o.a. in 1795 enkele plakaten en ordonnantiën in een gezamenlijke uitgave met zijn moeder en broer "de Wed. C.A. Vieweg en Zoon in Den Bosch".⁸⁾

Restauratie van archivalia al in 1786

C.A. Vieweg was ook een vaste leverancier van protocollen ten behoeve van de gemeente Tilburg. In 1781 ontvangt hij 10 gulden en 10 stuivers "Voor ses geleverde prothocolle ten dienste van Tilborg en Goirle".⁹⁾ Dat er in het verleden ook al aan archiefrestauratie werd gedaan, blijkt wel uit de dorpsrekening van 1786. De weduwe C.A. Vieweg krijgt de 131 gulden en 17 stuivers niet alleen voor het drukken van 500 exemplaren van het Brandreglement, maar ook "voor het herbinden van 43 Registers ter Secretarije alhier tot derselver Conservatie, als zijnde alle te Zaamen bijna uit hunnen Band, met Leverantie van de daar toe benooidigde materiaalen, als nog voor het leveren van zes nieuwe Prothocolle ten dienste der Gemeentens zoo van Tilborg als Goirle".¹⁰⁾

Noten

- 1) C.J. Weijters, 'De totstandkoming van het bestuursreglement van 1732 voor Tilburg en Goirle', *De Lindeboom. Uitgave van de Archiefdienst van de gemeente Tilburg*, I (1977) 9-33.
- 2) Gemeentelijke Archiefdienst Tilburg (G.A.T.), Oud-administratief archief (O.A.A.), inv. nr. 96; Bibliotheek G.A.T., inv. nrs. 2119 en 2119a.
- 3) G.A.T., O.A.A., inv. nr. 97a; Bibliotheek G.A.T., inv. nr. 2196.
- 4) G.A.T., O.A.A., inv. nr. 576, f.30 en 30v.
- 5) G.A.T., O.A.A., inv. nrs. 101 bis 1, 101 bis 2 en 569, f.46.
- 6) G.A.T., O.A.A., inv. nrs. 121 en 571, f.35v.
- 7) G.A.T., O.A.A., inv. nrs. 102 en 574, f.38v.
- 8) Drs. W.J. Pouwelse en Dr. F.J.M. van Puijenbroek, 'Kranten in Tilburg', *De Lindeboom*, III-IV (1979-1980) 123-127.
- 9) G.A.T., O.A.A., inv. nr. 569, f.46.
- 10) G.A.T., O.A.A., inv. nr. 574, f.38v.